

3. Про підтвердження курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу та першочергові заходи у цьому напрямі : постанова Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/874-18#Text>
4. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : закон України. UR: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#Text>
5. Проект Закону про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії) - http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66242

Шевченко Ірина Олександрівна

Адвокат

Симоненко Наталія Олександрівна

доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук,
доцент

ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТАТТЯМИ 307 ТА 309 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ, В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Запровадження інституту кримінальних проступків у національне законодавство України є інструментальною реакцією на потребу в подальшій гуманізації кримінального права, що полягає у трансформації низки нетяжких злочинів у кримінальні проступки. Виокремлення із загальної сукупності кримінальних правопорушень, передбачених чинним Кримінальним кодексом України, частини діянь, що не становлять значної загрози для основних соціальних благ, дало змогу істотно пом'якшити рівень криміналізації суспільства, а також сформуванню більш диференційований підхід до правових наслідків, передбачених за їх вчинення.

Зміни, що відбулися, дозволили обмежити обсяг репресивного впливу держави, надавши можливість для застосування заходів більш превентивного та реабілітаційного характеру. Водночас поява в законодавстві категорії кримінального проступку як виду кримінального правопорушення актуалізувала низку дискусійних питань, насамперед у сфері їх відмежування від злочинів, а також у визначенні меж караності діянь.

У цьому контексті особливої уваги набуває проблема кваліфікації правопорушень, передбачених статтями 307 та 309 КК України, у зв'язку з необхідністю чіткого розмежування між незаконним виробництвом, виготовленням, придбанням, зберіганням, перевезенням, пересиланням чи збутом наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 307 КК України), та аналогічними діяннями, що вчиняються без мети збуту (ст. 309 КК України) [2].

Із набуттям чинності з 1 липня 2020 року змін до ст.12 КК України, діяння, передбачене ч.1 ст. 309 КК України, офіційно віднесено до кримінальних проступків, що зумовлює необхідність перегляду підходів до правозастосування у цій сфері [2]. Ключовим нормативним орієнтиром для визначення обсягу та характеру заборонених речовин є класифікатор, затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України № 188 від 2000 року, який містить переліки засобів з наркотичним або психотропним складом, із деталізацією щодо їх вагових параметрів, особливостей хімічної структури та рівня суспільної небезпеки. Така класифікація прямо корелює із системою санкцій, застосовуваних до правопорушників, зокрема встановлюючи межу між кримінальною та адміністративною відповідальністю (наприклад, у випадках невеликого розміру застосовується ст. 44 КУпАП).

Водночас складність правової кваліфікації значною мірою зумовлена необхідністю встановлення суб'єктивної сторони, а саме спрямованості умислу правопорушника, тобто чи мав місце намір на збут наркотичного засобу, чи особа зберігала його виключно з метою власного споживання. Саме встановлення цієї мети виступає фундаментальним критерієм, що визначає правову природу вчиненого діяння як проступку або як злочину. Аналіз судової практики засвідчує неоднорідність підходів до цього питання, що ускладнює формування стабільної правозастосовної доктрини.

Так, у постанові Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, винесеній за результатами розгляду касаційної скарги захисника особи, засудженої за ч.2 ст. 309 КК України та ч.2 ст. 307 КК України, було скасовано ухвалу апеляційного суду та призначено новий розгляд справи. Касаційний суд встановив, що апеляційна інстанція, підтримуючи висновок суду першої інстанції щодо наявності умислу на збут наркотичного засобу, не дотрималась вимог кримінального процесуального законодавства, а саме не надала належної оцінки доказам, що свідчать про наявність або відсутність відповідної мети. У постанові підкреслено, що мета вчинення правопорушення відповідно до ст. 91 КПК України є однією з обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні шляхом збирання, перевірки та оцінки доказів [4].

Ознаками, що можуть вказувати на наявність умислу на збут, визнаються як домовленість із потенційним покупцем, так і інші фактичні дані: великий або особливо великий розмір речовини, спосіб її упакування та розфасування, поведінка особи, а також той факт, що суб'єкт не є споживачем наркотичних засобів, проте їх виготовляє або зберігає.

Водночас, коли висновок про умисел ґрунтується виключно на обсязі речовини або її зовнішньому вигляді, без урахування обставин набуття речовини (наприклад, у випадку знахідки) та з'ясування моменту формування умислу на збут, такий підхід визнається поверховим і юридично недостатньо обґрунтованим.

З огляду на викладене, значну роль у формуванні сталого підходу до кваліфікації кримінальних правопорушень, передбачених статтями 307 та 309

КК України, відіграє судова практика, яка слугує орієнтиром для правозастосовної діяльності органів досудового розслідування та суду.

Так, у вироку Дарницького районного суду міста Києва від 25 жовтня 2022 року, яким Іванова Івана Івановича було визнано винним у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч.3 ст. 307 КК України, ключовим аргументом для інкримінування саме збуту, а не зберігання наркотичних засобів, стала сукупність таких обставин, як маса наркотичних засобів та психотропних речовин, що перевищувала межу особливо великого розміру, а також наявність речей, які могли бути використані для фасування. Крім того, невстановленість конкретної дати та способу придбання наркотичних засобів не завадила суду дійти висновку щодо наявності у засудженого прямого умислу на їх збут, зважаючи на об'єктивні характеристики зберігання за місцем проживання та вагомий обсяг заборонених речовин. Апеляційна та касаційна інстанції погодилися з висновками суду першої інстанції, що свідчить про усталену практику об'єктивного тлумачення умислу на збут у контексті наявних доказів [6].

Також, у вироку Галицького районного суду м. Львова від 4 серпня 2022 року було обрано протилежний підхід. Суд, розглядаючи кримінальне провадження щодо особи, обвинуваченої за частинами 2 та 3 ст. 307 КК України, дійшов висновку про відсутність у її діях складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 307 КК України, та перекваліфікував обвинувачення на ч.3 ст. 309 КК України, яка не передбачає наявності спеціальної мети збуту. Вказане рішення ґрунтувалося на дослідженні як суб'єктивної сторони правопорушення, зокрема на відсутності прямого умислу на збут, так і на врахуванні соціального портрету особи, яка не мала ознак систематичної протиправної діяльності у сфері обігу наркотичних засобів, перебувала на обліку в медичному закладі з діагнозом наркотичної залежності, та не мала доходів або майна, що могли б свідчити про корисливі мотиви. Крім того, суд не встановив жодних доказів, які б прямо чи опосередковано вказували на існування домовленості щодо збуту, фактів передачі наркотичних засобів третім особам або наявності обладнання для фасування [5].

Загальний аналіз судової практики свідчить, що у процесі розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, надзвичайно важливим є встановлення конкретних обставин, що супроводжують виявлення та вилучення речовини, визначення її фізико-хімічних властивостей, ваги, способу зберігання, наявності об'єктів, що можуть бути використані для фасування чи зважування.

Таким чином, у межах трансформації правової системи України, зумовленої процесами гуманізації кримінальної юстиції та європейської інтеграції, проблеми кваліфікації правопорушень, передбачених статтями 307 і 309 КК України, потребують подальшої концептуальної конкретизації, особливо у частині доведення суб'єктивної сторони та врахування фактичних обставин вчиненного діяння.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 24.06.2025).
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 01.02.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 24.06.2025).
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. Дата оновлення: 01.02.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 25.06.2025).
4. Постанова Верховного Суду від 03.09.2020 у справі № 203/337/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96243744> (дата звернення: 25.06.2025).
5. Вирок Галицького районного суду м. Львова від 4 серпня 2022 р. у справі № 461/4469/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115543640>.
6. Вирок Дарницького районного суду м. Києва від 25 жовтня 2022 р. у справі № 753/20137/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106922285>

Шпатенко Марина Романівна,

здобувачка ступеня вищої освіти
бакалавра

Навчально-наукового
експертно-криміналістичного інституту
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Славна Оксана Володимирівна

професор кафедри конституційного
права та прав людини Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

ПРАВА ДИТИНИ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

У сучасному світі захист прав дитини в умовах збройної агресії постає як один із найактуальніших викликів міжнародного права. Дитина, як найуразливіший суб'єкт суспільства, потребує особливого правового захисту, що закріплений у низці ключових міжнародних документів, серед яких основоположне значення мають Конвенція ООН про права дитини 1989 року, її Факультативний протокол щодо участі дітей у збройних конфліктах, а також Женевські конвенції 1949 року.

Конвенція ООН про права дитини визначає основні права дитини - на життя, ім'я, громадянство, освіту, медичне обслуговування, захист від насильства, експлуатації, дискримінації тощо. Стаття 38 цього документа прямо зобов'язує держави-учасниці поважати міжнародне гуманітарне право, яке застосовується до дітей в умовах збройних конфліктів, а також вживати всіх можливих заходів для забезпечення їхнього захисту та догляду [4].